

Ett samtal om samförståndsblinkningar och solskenshistorier

KATARZYNA WOLANIK BOSTRÖM är fil.dr och lektor i etnologi vid Umeå universitet och medlem i nätverket "Tantforsk". Hon är också verksam vid Södertörns Högskola, där hon tillsammans med docent Magnus Öhlander arbetar med projektet "Polska och svenska läkare i den svenska vården. En kulturanalytisk yrkesstudie."

MAGNUS ÖHLANDER är docent i etnologi vid institutet för genus, kultur och historia, Södertörns högskola. Han har bland annat skrivit om den svenska hälso- och sjukvårdens bild av immigranter samt om vad debatten om reklamen för glassen Nogger Balck säger om hur rasism förstås i den samtida svenska offentligheten. För närvarande är han verksam i ett forskningsprojekt om immigrerade läkare verksamma i Sverige.

egentligen är all etnografi experimentell. Man vet aldrig riktigt hur möten med människor i fältet kommer att gestalta sig, vilka vändningar fältarbetet tar och vilket empiri som blir resultatet. Då och då blir man tvungen att improvisera och i efterhand utvärdera utfallet. Det gäller inte minst djupintervjuer där samspelet mellan några få personer är så intensivt och exklusivt. Vårt gemensamma forskningsprojekt om polska läkare i den svenska vården – där vi bland annat genomför omfattande arbetslivshistoriska intervjuer – har väckt frågor som rör relationen mellan å ena sidan forskarroll och forskningsdesign och, å andra sidan, den kunskap som projektet ger. Intervjuer görs på polska av Katarzyna, som själv är polskfödd, och på svenska av Magnus som är svenskfödd. Här nedan redovisar vi vårt pågående samtal om metod och etik som just ett samtal.

SAMTALET

Magnus: Vi kände ju oss väldigt trygga när vi förberedde oss för intervjuerna i och med att vi har en liknande allmänvetenskaplig bakgrund och kompletterande teoretiska perspektiv. Vi var också väldigt sampratade om projektets kunskapsmål. När vi jämförde våra första intervjuer med polska läkare kunde vi till en början konstatera att vi fick liknande övergripande innehåll – men samtidigt fick vi syn på vissa skillnader i intervjuförloppet, i *hur* personerna presenterar detaljer i sin yrkesbana eller sina intryck av Sverige och Polen, i vilka följdfrågor som vi torde ställa och hur elaborerade svar vi fick.

Katarzyna: Skillnaderna ska inte överdrivas och de

bleknar ju djupare vi kommer in i materialet. Men det finns faktorer här som inte tycks ha att göra med den etnologiska skolningen i intervjuetodiken utan med hur vi positionerar oss och blir positionerade av intervjupersonerna i en mångtydig förening av nationalitet, kön, akademisk grad, livserfarenheter; och kanske även personlighet – min mer pratsamma och lättsamma stil mot din mer korrekta och tillbakahållna?

Magnus: Det första som slog mig var att dina intervjuer blev så mycket längre än mina. När jag läste och jämförde fanns ett annat slags samtal i dina intervjuer, inte i alla, men i några. Ni är mer utförliga och känslösamma. Jag är lite orolig för att jag får mer tillrättalagda, "frontstageversioner". Fast oron kanske är obefogad.

Katarzyna: Troligen är det så att när jag intervjuar på polska så känns det mera "hemvant" för intervjupersonerna och då blir tonen lätt informell och intervjun glider ibland över till ett ledigare samtal. Men ett samtal med "backstage"-inslag skapar fler etiska dilemman för mig som forskare. Intervjupersonerna kanske sänker garderna och glömmer att det de säger i denna trevliga intervju kommer att analyseras och vissa citat tryckas i bl.a. svenska tidskrifter. Intervjun blir även ett tillfälle då mina forna landsmän kan prata av sig och skratta åt vissa frustrationer och irritationer, som annars sällan dryftas. Så ur den etiska och även metodologiska aspekten känns det lättare och rakare att intervjua utan så mycket samförstånd! Det handlar också om att ta moraliskt ansvar för den kunskap som produceras.

Magnus: Bitvis märks det att ni har en referensram som jag saknar. Ger era gemensamma referensramar upphov till samförståndsblinkningar?

Katarzyna: Absolut! Jag märker att det är lätt att ingå ett samförstånd i den delade erfarenheten av migrationen, ibland t.o.m. en sorts allians kring minnet av ett seglivat språkligt och kulturellt underläge, även om vi är väl integrerade i det svenska samhället idag. I vissa avseende är det också närmare till ömsesidig förståelse när jag intervjuar kvinnor. Men å andra sidan, när jag lyssnar på eller läser dina intervjuer uppfattar jag också väldigt mycket samförstånd, på många nivåer! Det är ju inte bara det "polska" och migrationen som skapar samförstånd, där finns klass och kön och – inte att förglömma – det "svenska" som gemensam nämnare! Dessa personer har ju sin tillhörighet, enligt vad de själva säger, i båda länderna – så vi borde nog inte överbetona det "polska" som mer äkta än det "svenska" i samförståndet!

Magnus: Jo. I mina intervjuer finns nog samförståndsblinkningar kring yrkeslivet, att vara man och – som du säger – också svenskheten, t.ex. en intervju där vi talar om skärgården och jag på något sätt vet vilka frågor jag ska följa upp med. Är det så att jag som intervjuare mer representerar Sverige? Mina intervjupersoner kritiserar svenskar och svensk vård, men min känsla är att det på något sätt är mer energi i samtalet när dina intervjupersoner kritiserar det svenska. Jag har också fått en och annan solskenshistoria om en lyckad migration och väg in i yrkesrollen. Även om de du intervjuat är mycket framgångsrika tror jag att du inte har en enda renodlad solskenshistoria i dina intervjuer. Blir det vanskeligare att kritisera Sverige och svenskarna när man pratar med en svensk?

Katarzyna: Det borde det rimligen bli. Å andra sidan fick du faktiskt flera exempel på konflikter inom värden, då de polska läkarna kände sig överkörda eller

misstänkliggjorda! Läs t.ex. din intervju med Lech när han berättar om operationen. Skillnaden är kanske att man inte sammanfattar det i termer av "sådana är svenskar" utan "så gjorde de i X-kliniken, det var en dålig arbetsstämning där, därför bytte jag". Därmed blir dina exempel mer nyanserade och konkreta, medan det i mina intervjuer förekommer fler generaliserande omdömen om "svenskarnas" sätt att vara eller organisera vården.

Magnus: Så då menar du att det finns en mängd olika arenor för samförståndsblinkningar? Somliga av dessa – som Polen, kvinnlighet och migration – är mer tydliga i dina intervjuer och andra – som svenskhet och att vara man – är mer framträdande i mina. Jag har ändå en känsla av att du ställer följdfrågor som jag aldrig kommit på eller vågat ställa. I en intervju pratar du och Eliza om att erövrå svenska som språk. Eliza säger att när hennes svenska fungerade riktigt bra började folk "påpeka nyanser" och det börjar gå henne på nerverna. Då frågar du "Är det för att hjälpa, eller bara för att anmärka?"

Katarzyna: Hm, här inspirerades jag säkert av mina egna minnen – både att få beröm för språket och att bli rättad kan betona någons utanförskap, tyvärr. Men det intressanta är att du inte hade *vågat* ställa den sortens frågor – blir då liknande erfarenheter, ursprung eller samma kön ett nödvändigt alibi för vissa samtalsämnen? I så fall ger olika gemenskaper skilda utrymmen för vad man vågar och inte vågar som intervjuare.

Magnus: Du har nog rätt. Mer övergripande tänkte jag på detta hur vi i intervjuerna, med dess varierande gemenskapsarenor, skapar vårt material. I våra intervjuer utforskas, laboreras med och artikuleras migrations- och yrkeserfarenheter liksom det kulturella. De intervjuar-

de berättar om hur de utforskat kulturella variationer och själva förändrats kulturellt. Allt det finns i alla intervjuer, men är det inte mer detaljerat och mångbottnat, "tjockt berättat", i dina intervjuer?

Katarzyna: Visserligen, fast kanske borde vi inte överdriva intervjuarens inverkan? Även med olika samtalsstilar blir det övergripande budskapet faktiskt väldigt likt och vårt kunskapsmål uppfyllt, bara vi ständigt beaktar hur vi blir tilltalade och vilka generaliseringar som används. Den kunskap vi får är i princip densamma, men den får vaskas fram på lite olika sätt.

Magnus: Som forskare vill vi förstås producera en pålitlig kunskap och beskriva saker och ting så korrekt och rättvisande som möjligt. Särskilt om forskningen får någon form av politiska konsekvenser vill man att den ska vila på en gedigen grund och ge bästa möjliga trovärdighet. Grillspettet i vår pågående diskussion är att metod och möjligheter till analys är tätt sammanvävda med kunskapsproduktionens etik. Därför är det också viktigt att göra forskningsetik till en tydlig aspekt av metodöverväganden: hur påverkar forskarroller och etiska aspekter vilka analyser vi kan göra?

SUMMARY

A Conversation on Moments of Common Ground and Success Stories

This article is a "conversation" between two researchers on the subject of interviewing and ethics. In the project about Polish doctors in the Swedish health care, the interviews conducted by the two researchers turned out to be different in character, alluding to different kinds of common understanding – and thus demanding somewhat different analytical and ethical considerations. Still, they gave similar knowledge on the research subject.